

EL SIGNIFICAT I EL VALOR DEL PESSEBRE

1. El bell signe del pessebre, tan estimat pel poble cristià, suscita sempre sorpresa i admiració. La representació de l'esdeveniment del naixement de Jesús equival a anunciar el misteri de l'encarnació del Fill de Déu amb senzillesa i alegria. El pessebre, en efecte, és com un Evangeli viu, que sorgeix de les pàgines de la Sagrada Escripura. La contemplació de l'escena del Nadal ens convida a posar-nos espiritualment en camí, atrets per la humilitat d'Aquell que s'ha fet home per trobar a cada home. I descobrim que Ell ens estima fins al punt d'unir-se a nosaltres, perquè també nosaltres puguem unir-nos a Ell.

Amb aquesta Carta voldria encoratjar la bella tradició de les nostres famílies que en els dies previs al Nadal preparen el pessebre, com també el costum de posar-lo en els llocs de treball, a les escoles, als hospitals, a les presons, a les places... És realment un exercici de fantasia creativa, que utilitza els materials més dispars per crear petites obres mestres plenes de bellesa. S'aprèn des de nens: quan el pare i la mare, al costat dels avis, transmeten aquesta alegre tradició, que conté en si una rica espiritualitat popular. Espero que aquesta pràctica mai no s'afebleixi; és més, confio que, allà on hi hagi caigut en desús, sigui redescoberta i revitalitzada.

2. L'origen del pessebre troba confirmació abans de res en alguns detalls evangèlics del naixement de Jesús a Betlem. L'evangelista Lluc diu senzillament que Maria «va donar a

llum al seu fill primogènit, l'embolcallà i el posà en una menjadora, perquè no hi havia lloc per a ells a l'hostal» (2,7). Jesús va ser col·locat en una menjadora, que en llatí es diu praeseptium; d'aquí pessebre.

El Fill de Déu, en entrar en aquest món, troba lloc on els animals van a menjar. El fenc esdevé el primer llit per a Aquell que es revelarà com «el pa baixat del cel» (Jn 6,41). Un simbolisme que ja sant Agustí, juntament amb altres Pares, havia captat quan escrivia: «Ajagut en una menjadora, esdevé el nostre aliment» (Serm. 189,4). En realitat, el pessebre conté diversos misteris de la vida de Jesús i ens els fa sentir propers a la nostra vida quotidiana.

Però tornem de nou a l'origen del pessebre tal com nosaltres l'entendem. Ens traslladem amb la ment a Greccio, a la vall de Rieti; allà sant Francesc es va aturar venint probablement de Roma, on el 29 de novembre de 1223 havia rebut del papa Honori III la confirmació de la seva Regla. Després del seu viatge a Terra Santa, aquelles grutes li recordaven d'una manera especial el paisatge de Betlem. I és possible que el Pobrissó quedés impressionat a Roma, pels mosaics de la Basílica de Santa Maria la Major que representen el naixement de Jesús, just a la banda del lloc on es conservaven, segons una antiga tradició, les taules de la menjadora.

Les Fonts Franciscanes narren en detall el que va succeir a Greccio. Quinze dies abans del Nadal, Francesc va cridar un home del lloc, de nom Joan, i li va demanar que l'ajudés a complir un desig: «Desitjo celebrar la memòria de l'Infant que va néixer a Betlem i vull contemplar d'alguna manera amb els meus ulls el que va patir en el malestar de nen, com va ser reclinat a el pessebre i com va ser col·locat

sobre fenc entre el bou i l'ase».1 Tan aviat com ho va escoltar, aquest home bo i fidel va anar ràpidament a preparar tot el que calia en el lloc assenyalat que el sant li havia indicat. El 25 de desembre, van arribar a Greccio molts frares de diferents llocs, com també homes i dones de les granges de la comarca, portant flors i torxes per il·luminar aquella nit santa. Quan va arribar Francesc, va trobar el pessebre amb el fenc, el bou i l'ase. Les persones que van arribar van mostrar davant de l'escena del Nadal una alegria indescriptible, com mai abans no havien experimentat. Després el sacerdot, davant del Naixement, va celebrar solemnement l'Eucaristia, mostrant el vincle entre l'encarnació del Fill de Déu i l'Eucaristia. En aquella ocasió, a Greccio, no hi havia figures: el pessebre va ser fet i viscut per tots els presents.

Així neix la nostra tradició: tots al voltant de la gruta i plens d'alegria, sense cap distància entre l'esdeveniment que es compleix i tots els qui participen en el misteri.

El primer biògraf de sant Francesc, Tomàs de Celano, recorda que aquella nit, es va afegir a l'escena simple i commovedora el do d'una visió meravellosa: un dels presents va veure posat en el pessebre el mateix Nen Jesús. D'aquell pessebre del Nadal de 1223, «tots van tornar a les seves cases plens de alegria».3

3. Sant Francesc va fer una gran obra d'evangelització amb la simplicitat d'aquell signe. El seu ensenyament ha penetrat en els cors dels cristians i roman fins als nostres dies com una manera genuïna de representar amb senzillesa la bellesa de la nostra fe. D'altra banda, el mateix lloc on es va fer el primer pessebre expressa i evoca aquests sentiments. Greccio esdevé un refugi per a l'ànima

que s'amaga a la roca per deixar-se embolcallar en el silenci.

Per què el pessebre suscita tanta sorpresa i ens commou? En primer lloc, perquè manifesta la tendresa de Déu. Ell, el Creador de l'univers, s'abaixa a la nostra petitesa. El do de la vida, sempre misteriós per a nosaltres, ens captiva encara més veient que Aquell que va néixer de Maria és la font i la protecció de cada vida. En Jesús, el Pare ens ha donat un germà que ve a buscar-nos quan estem desorientats i perdem el rumb; un amic fidel que sempre està prop nostre; ens ha donat el seu Fill que ens perdona i ens aixeca del pecat.

La preparació del pessebre a casa nostra ens ajuda a reviure la història que va passar a Betlem. Naturalment, els evangelis són sempre la font que permet conèixer i meditar aquell esdeveniment; però la seva representació en el pessebre ens ajuda a imaginar les escenes, estimula els afectes, convida a sentir-nos implicats en la història de la salvació, contemporanis de l'esdeveniment que es fa viu i actual en els més diversos contextos històrics i culturals.

D'una manera particular, el pessebre és des del seu origen franciscà una invitació a "sentir", a "tocar" la pobresa que el Fill de Déu va escollir per a si mateix en la seva encarnació. I així, és implícitament una crida a seguir-lo en el camí de la humilitat, de la pobresa, del despullament, que des de la cova de Betlem condueix fins a la Creu. És una crida a trobar-lo i servir-lo amb misericòrdia en els germans i germanes més necessitats (cf. Mt 25,31-46).

4. M'agradaria ara repassar els diversos signes del pessebre per comprendre el significat que comporten. En primer

lloc, representem el context del cel estrellat en la foscor i el silenci de la nit. Ho fem així, no sols per fidelitat als relats evangèlics, sinó també pel significat que té. Pensem en quantes vegades la nit envolta les nostres vides. Doncs bé, fins i tot en aquells instants, Déu no ens deixa sols, sinó que es fa present per respondre a les preguntes decisives sobre el sentit de la nostra existència: Qui sóc jo? D'on vinc? Per què vaig néixer en aquest moment? Per què estimo? Per què pateixo? Per què moriré? Per respondre aquestes preguntes, Déu es va fer home. La seva proximitat porta llum on hi ha foscor i il·lumina tots els qui travessen les tenebres del sofriment (cf. Lc 1,79).

Una paraula mereixen també els paisatges que formen part del pessebre i que sovint representen les ruïnes de cases i palaus antics, que en alguns casos substitueixen la cova de Betlem i es converteixen en l'estada de la Sagrada Família. Aquestes ruïnes semblen estar inspirades en la Llegenda Àuria del dominic Jacopo da Varazze (segle XIII), on es narra una creença pagana segons la qual el temple de la Pau a Roma s'esfondraria quan una Verge donés a llum. Aquestes ruïnes són sobretot el signe visible de la humanitat caiguda, de tot el que està en ruïnes, que està corromput i deprimit. Aquest escenari diu que Jesús és la novetat enmig d'un món vell, i que ha vingut a curar i a reconstruir, a retornar la vida i el món a la seva esplendor original.

5. Quanta emoció hauria acompanyar-nos mentre col·loquem en el pessebre les muntanyes, els rierols, les ovelles i els pastors! D'aquesta manera recordem, com ho havien anunciat els profetes, que tota la creació participa a

la festa de la vinguda del Messies. Els àngels i l'estrella són el senyal que també nosaltres som cridats a posar-nos en camí per arribar a la cova i adorar el Senyor.

«Anem, doncs, a Betlem, a veure això que ha passat i que el Senyor ens ha fet saber» (Lc 2,15): això diuen els pastors després de l'anunci fet pels àngels. És un ensenyament molt bonic que es mostra en la senzillesa de la descripció. A diferència de molta gent que pretén fer altres mil coses, els pastors esdevenen els primers testimonis de l'essencial, és a dir, de la salvació que se'ls ofereix. Són els més humils i els més pobres que saben acollir l'esdeveniment de l'encarnació. A Déu que ve a trobar-nos en el Nen Jesús, els pastors responen posant-se en camí cap a Ell, per a un trobament d'amor i d'agradable sorpresa. Aquest trobament entre Déu i els seus fills, gràcies a Jesús, és el que dona vida precisament a la nostra religió i constitueix la seva singular bellesa, i resplendeix d'una manera particular en el pessebre.

6. Tenim el costum de posar en els nostres pessebres moltes figures simbòliques, sobretot, les de captaires i de gent que no coneixen altra abundància que la del cor. Ells també són a prop del Nen Jesús per dret propi, sense que ningú pugui fer-los fora o allunyar-los d'un bressol tan improvisat que els pobres al seu voltant no desentonen en absolut. De fet, els pobres són els privilegiats d'aquest misteri i, sovint, aquells que són més capaços de reconèixer la presència de Déu enmig nostre.

Els pobres i els senzills en el pessebre recorden que Déu es fa home per a aquells que més senten la necessitat del seu

amor i demanen la seva proximitat. Jesús, «benèvol i humil de cor» (Mt 11,29), va néixer pobre, va portar una vida senzilla per ensenyar-nos a comprendre l'essencial i a viure d'això. Des del pessebre emergeix clarament el missatge que no podem deixar-nos enganyar per la riquesa i per tantes propostes efímeres de felicitat. El palau d'Herodes està al fons, tancat, sord a l'anunci d'alegria. Naixent en el pessebre, Déu mateix inicia l'única revolució veritable que dóna esperança i dignitat als desheretats, als marginats: la revolució de l'amor, la revolució de la tendresa. Des del pessebre, Jesús proclama, amb benèvol poder, la crida a compartir amb els últims el camí cap a un món més humà i fratern, on ningú no sigui exclòs ni marginat.

Sovint als infants -però també als adults!- els encanta afegir altres figures al pessebre que semblen no tenir cap relació amb els relats evangèlics. I, tanmateix, aquesta imaginació pretén expressar que en aquest nou món inaugurat per Jesús hi ha espai per a tot el que és humà i per a tota criatura. Del pastor al ferrer, del forner als músics, de les dones que porten gerres d'aigua als nens que juguen..., tot això representa la santedat quotidiana, l'alegria de fer de manera extraordinària les coses de cada dia, quan Jesús comparteix amb nosaltres la seva vida divina.

7. A poc a poc, el pessebre ens porta a la gruta, on trobem les figures de Maria i de Josep. Maria és una mare que contempla el seu fill i el mostra als qui vénen a visitar-lo. La seva imatge fa pensar en el gran misteri que ha envoltat aquesta jove quan Déu ha trucat a la porta del seu cor immaculat. Davant l'anunci de l'àngel, que li demanava que

fos la mare de Déu, Maria va respondre amb obediència plena i total. Les seves paraules: «Sóc l'esclava del Senyor; es compleixin en mi les teves paraules» (Lc 1,38), són per a tots nosaltres el testimoni de l'abandonament en la fe a la voluntat de Déu. Amb aquell "sí", Maria es convertia en la mare del Fill de Déu sense perdre la seva virginitat, sinó que consagrant-la gràcies a Ell. Veiem en la Mare de Déu que no té el seu Fill només per a si mateixa, sinó que demana a tots que obeeixin la seva paraula i la posin en pràctica (cf. Jn 2,5).

Al costat de Maria, en una actitud de protecció de l'Infant i de la seva mare, hi ha sant Josep. En general, es representa amb el bastó a la mà i, de vegades, també sostenint un llum. Sant Josep juga un paper molt important en la vida de Jesús i de Maria. Ell és el custodi que mai no es cansa de protegir la seva família. Quan Déu el va advertir de l'amenaça d'Herodes, no va dubtar a posar-se en camí i a emigrar a Egipte (cf. Mt 2,13-15). I un cop passat el perill, retornarà la família a Natzaret, on va ser el primer educador de Jesús infant i adolescent. Josep portava en el seu cor el gran misteri que envoltava Jesús i Maria la seva esposa, i com a home just va confiar sempre en la voluntat de Déu i la va posar en pràctica.

8. El cor del pessebre comença a bategar quan, per Nadal, col·loquem la imatge del Nen Jesús. Déu es presenta així, en un nen, per ser rebut en els nostres braços. En la debilitat i en la fragilitat amaga el seu poder que tot ho crea i transforma. Sembla impossible, però és així: en Jesús, Déu ha estat un nen i en aquesta condició ha volgut

revelar la grandesa del seu amor, que es manifesta en el somriure i en allargar les seves mans cap a tots.

El naixement d'un nen suscita alegria i sorpresa, perquè ens posa davant el gran misteri de la vida. Veient brillar els ulls dels joves esposos davant el seu fill acabat de néixer, entenem els sentiments de Maria i Josep que, mirant l'infant Jesús, percebien la presència de Déu en les seves vides.

«La Vida es va fer visible» (1Jn 1,2); així l'apòstol Joan resumeix el misteri de l'encarnació. El pessebre ens fa veure, ens fa tocar aquest esdeveniment únic i extraordinari que ha canviat el curs de la història, i a partir del qual també s'ordena la numeració dels anys, abans i després del naixement de Crist.

La manera d'actuar de Déu gairebé atordeix, perquè sembla impossible que Ell renunciï a la seva glòria per fer-se home com nosaltres. Quina sorpresa veure Déu que assumeix els nostres propis comportaments: dorm, pren la llet de la seva mare, plora i juga com tots els nens. Com sempre, Déu desconcerta, és imprevisible, contínuament va més enllà dels nostres esquemes. Així, doncs, el pessebre, mentre ens mostra Déu tal com ha vingut al món, ens convida a pensar en la nostra vida empeltada a la de Déu; ens convida a ser deixebles seus si volem assolir el sentit últim de la vida.

9. Quan s'acosta la festa de l'Epifania, es col·loquen en el pessebre les tres figures dels Reis Mags. Observant l'estrella, aquells savis i rics senyors d'Orient s'havien posat en camí cap a Betlem per conèixer Jesús i oferir-li dons: or,

encens i mirra. També aquests regals tenen un significat al·legòric: l'or honora la reialesa de Jesús; l'encens, la seva divinitat; la mirra, la seva santa humanitat que coneixerà la mort i la sepultura.

Contemplant aquesta escena en el pessebre, som cridats a reflexionar sobre la responsabilitat que cada cristià ha de ser evangelitzador. Cada un de nosaltres es fa portador de la Bona Notícia amb els que troba, testimoniant amb accions concretes de misericòrdia l'alegria d'haver trobat Jesús i el seu amor.

Els Mags ensenyen que es pot començar des de molt lluny per arribar a Crist. Són homes rics, savis estrangers, assedegats de l'infinit, que parteixen per a un llarg i perillós viatge que els porta fins a Betlem (cf. Mt 2,1-12). Una gran alegria els envaeix davant el Nen Rei. No es deixen escandalitzar per la pobresa de l'ambient; no dubten a posar-se de genolls i adorar-lo. Davant Ell comprenen que Déu, així com regula amb sobirana saviesa el curs de les estrelles, guia el curs de la història, derrocant els poderosos i exalçant els humils. I certament, arribats al seu país, hauran contat aquest trobament sorprenent amb el Messies, inaugurant el viatge de l'Evangeli entre els gentils.

10. Davant el pessebre, la ment va espontàniament a quan érem infants i esperàvem amb impaciència el temps per començar a construir-lo. Aquests records ens porten a prendre novament consciència del gran do que se'ns ha donat en transmetre'ns la fe; i a el mateix temps ens fan sentir el deure i l'alegria de transmetre als fills i als néts la mateixa experiència. No és important com es prepara el

pessebre, pot ser sempre igual o modificar-lo cada any; el que compta és que aquest parli a la nostra vida. En qualsevol lloc i de qualsevol manera, el pessebre parla de l'amor de Déu, el Déu que s'ha fet infant per dir-nos com està prop de tot ésser humà, sigui quina sigui la seva condició.

Estimats germans i germanes: El pessebre forma part del dolç i exigent procés de transmissió de la fe. Començant des de la infantesa i després en cada etapa de la vida, ens educa a contemplar Jesús, a sentir l'amor de Déu per nosaltres, a sentir i creure que Déu està amb nosaltres i que nosaltres estem amb Ell, tots fills i germans gràcies a aquell Infant Fill de Déu i de la Verge Maria. I a sentir que en això hi ha la felicitat. Que a l'escola de sant Francesc obrim el cor a aquesta gràcia senzilla, deixem que de la sorpresa neixi una oració humil: el nostre "gràcies" a Déu, que ho ha volgut compartir tot amb nosaltres per no deixar-nos mai sols.

Donat a Greccio, al Santuari del Pessebre, 1 de desembre del 2019, setè del pontificat.

Francesc

1. Tomàs de Celano, Vida Primera, 84: Fonts franciscanes (FF), n. 468.
2. Cf. *ibid.*, 85: FF, n. 469.
3. *Ibid.*, 86: FF, n. 470.

